

ČÍTANIE S POROZUMENÍM A DÔVODY JEHO ROZVÍJANIA

DOC. PHDR. BEÁTA RÁ CZOVÁ, PHD.

Reading comprehension is part of reading literacy, which refers to an individual's comprehensive ability. Reading comprehension is the ability to use the acquired knowledge, competencies, and skills to solve various problems. Developing this competence is, therefore, a prerequisite for a successful everyday life. The article discusses the ways in which this ability can be developed and encouraged.

Keywords: reading comprehension; reading literacy; comprehensive ability

 beata.raczova@upjs.sk

 Department of Psychology

Faculty of Arts
Pavol Jozef Šafárik University
in Košice

Moyzesova 9
040 01 Košice

 <https://katedrapychologief-fupjs.weebly.com/>

Čítanie s porozumením predstavuje termín, ktorý v tejto podobe aktuálne najviac rezonuje najmä v školskom prostredí. Jeho presný význam a obsah však pre mnohých ostáva stále neznámy, a to i napriek tomu, že rozvíjanie a uplatňovanie tejto schopnosti je nevyhnutné nielen vo výchovno-vzdelávacom procese, ale aj v bežnom živote.

VÝZNAMY ČÍTANIA S POROZUMENÍM

Čítanie s porozumením môžeme chápať ako súčasť komplexnej spôsobilosti, ktorou je čitateľská gramotnosť. Ide o tzv. funkčnú gramotnosť, teda o schopnosť využívať získané vedomosti a zručnosti na riešenie problémov v rôznych situáciách. V širšom zmysle je chápaná ako súhrn vedomostí, zručností a stratégií, ktoré jedinec buduje po celý život. V užšom slova zmysle ide o schopnosť porozumieť, pracovať s čítaným textom, schopnosť selektovať z textu hlavnú myšlienku, interpretovať obsah textu či kriticky zhodnotiť vierohodnosť zdrojov informácií a podobne (Koršňáková a kol., 2010; Altmanová,

2011). Okrem porozumenia pojem zahŕňa nielen dedukcie, hodnotenia a metakognície, ale aj rovinu vzťahovú a postojeovú, keďže odráža aj motiváciu a vzťah jedinca k čítaniu.

Oficiálne je čitateľská gramotnosť vo výskumoch PISA 2019 definovaná ako schopnosť porozumieť a používať písaný text, uvažovať o ňom a ako aj zaangažovanosť čitateľa do čítania s cieľom dosiahnuť osobné ciele, rozvíjať vlastné vedomosti a schopnosti a podieľať sa na živote spoločnosti. Zjednodušene povedané: text prečítať, nájsť informáciu, porozumieť jej a použiť ju v reálnom živote (situácii).

KLÚČOVÉ SPÔSOBILOSTI ČÍTANIA S POROZUMENÍM

Ak sa chceme na rozvoj čítania s porozumením pozrieť bližšie, musíme si najskôr stručne vysvetliť samotný proces čítania. Čítanie je celkovo zložitý proces, ktorého základom je viacero rôznych schopností a zručností, ktoré spoločne vedú k porozumeniu prečítaného. Pre deti môže byť čítanie s porozumením veľmi náročné. Predpokladom úspešného

čítania s porozumením je okrem exekutívnych funkcií (najmä pracovná pamäť a pozornosť) aj niekoľko ďalších kľúčových spôsobilostí: dekodovanie, fluencia, slovník, odôvodňovanie a úroveň základných vedomostí.

Dekódovanie predstavuje základ pre rozvoj ďalších čitateľských schopností. Dekódovanie vychádza z ranej jazykovej spôsobilosti, tzv. fonemického vedomia (ang. phonemic awareness). Označuje pochopenie, že slová a slabiky sú tvorené jednotlivými zvukmi reči, ktoré sú reprezentované písmenami (Zelinková, 2009; Vágnerová, 2005). Umožňuje

deťom počuť jednotlivé zvuky (známe ako fonémy) a „hrať sa“ so zvukmi na úrovni slova a slabík. Fonemické vedomie je však súčasťou komplexnejšej spôsobilosti, nazvanej fonologické uvedomovanie. Ide o jeden z kľúčových procesov podieľajúcich sa na schopnosti dieťaťa naučiť sa čítať (Zelinková, 2009). Väčšina detí si prirodzene osvojí schopnosť fonologického vedomia tým, že už od raného detstva si

spolu s rodičmi „čítajú“, spievajú a opakujú riekanky. Naopak, jedným z prvých príznakov ťažkostí s čítaním sú v skutočnosti ťažkosti s používaním rýmov, počítaním slabík alebo identifikáciou prvého zvuku v slove.

Plynulosť je ďalšou dôležitou spôsobilosťou v procese rozvoja čítania s porozumením. Vyžaduje si okamžité rozpoznanie slov, ktoré vplýva na rýchlosť, akou dokáže dieťa čítať a porozumieť textu. Zdatní čitatelia čítajú plynulo a v dobrom tempe. V prípade, ak má dieťa problém práve s rozpoznaním slov, jednou z ciest, ako mu pomôcť, je precvičovanie čítania rôznych textov, ktoré by mali mať adekvátnu úroveň obtiažnosti. Priemerní čitatelia totiž musia vidieť slovo 4- až 14-krát, kým ho automaticky rozpoznajú, ale napríklad deti s dyslexiou musia slovo vidieť až 40-krát (Metějček, Vágnerová, 2006).

Rozsiahla slovná zásoba je ďalšou podstatnou súčasťou rozvíjania čítania s porozumením. Ak má dieťa pochopiť čítaný text, musí porozumieť väčšine slov v texte (Guthrie et al., 2007). Rozširovaniu slovnéj zásoby pomáhajú rozhovory o rôznych témach, rozprávanie vtipov, hranie slovných hier a každodenné skúsenosti s čítaním. Deťom v predškolskom veku je napríklad vhodné každodenné hlasné spoločné čítanie, počas ktorého sa rodič zastaví pri nových slovách a definuje ich. U detí v mladšom školskom veku pomáha nabádanie k samostatnému čítaniu a zároveň hľadanie významu nových slov na základe prečítaného (pochopenia

kontextu). Podobné aktivity je možné využiť aj v rámci výučby. Učiteľ môže žiakov zapojiť do konverzácie, vysvetľovania významu zaujímavých slov alebo stimulovať rozširovanie slovnéj zásoby prostredníctvom hrania slovných hier na vyučovacích hodinách.

Základné vedomosti a schopnosť usudzovania a vyvodzovania záverov je postupne sa rozvíjajúca spôsobilosť,

ktorá je súčasťou čítania s porozumením. Väčšina čitateľov dáva totiž do súvislosti to, čo čítajú, s tým, čo vedia (Guthrie et al., 2007). Pre deti je preto dôležité, aby mali pri čítaní základné znalosti o svete. Musia byť tiež schopné „čítať medzi riadkami“ a vyextrahovať dôležitú informáciu, ktorá nesie význam celého textu, a to i vtedy, ak to nie je doslova vysvetlené. Túto schopnosť si dieťa trénuje práve čítaním a konverzáciou s rodičmi a inými dospelými, sledovaním filmov a televíznych programov s vysvetľujúcim komentárom dospelých či sledovaním umenia. Zdrojom poznatkov sú tiež životné skúsenosti a praktické činnosti. Taktiež by mali byť deti súčasťou rozovorov, v ktorých dospelí vysvetľujú, čo sa naučili zo skúseností, zo spoločne prežitých chvíľ či rôznych životných situácií. Dospelí by mali deťom klásť otvorené otázky, ktoré si vyžadujú premýšľanie a vysvetľovanie, a tak pomôcť dieťaťu vytvárať prepojenie medzi novými a existujúcimi poznatkami.

Predpokladom úspešného čítania s porozumením je okrem exekutívnych funkcií (najmä pracovná pamäť a pozornosť) aj niekoľko ďalších kľúčových spôsobilostí: dekodovanie, fluencia, slovník, odôvodňovanie a úroveň základných vedomostí.

EXEKUTÍVNE FUNKCIE

Ako sme už spomenuli v úvodnej časti príspevku, **pracovná pamäť a pozornosť** sú súčasťou exekutívnych funkcií. Považujeme ich za súbor vyšších poznávacích procesov, ktoré organizujú a regulujú ľudské správanie, uplatňujú sa v rôznych situáciách, zároveň si však vyžadujú aj samostatné a účelné fungovanie (Slavkovská, 2014). Pozornosť umožňuje deťom informácie z textu prijať, dekódovať a pracovná pamäť im pomáha tieto informácie udržať a použiť ich na odhalenie významu a budovanie vedomostí z prečítaného (Izdenczyová, 2019).

S tým súvisí aj **schopnosť sebamonitorovania** pri čítaní, ktorá zahŕňa schopnosť detí rozpoznať, keď niečomu nerozumejú, následne sa zastaviť, vrátiť sa a znovu text prečítať, aby odstránili prípadný zmätok. Oveľa ľahšie sa deťom pracuje so zaujímavým a graficky motivujúcim textom. Dieťa tak nemá pocit učenia, ale hry a zábavy. Povzbudenie pri zvládaní ťažkostí a hlasné čítanie na zabezpečenie významu čítaného je pre dieťa cestou k zlepšeniu čítania s porozumením.

Ak má dieťa problémy s niektorou zo spomínaných funkcií, môže mať problémy aj s čítaním ako takým. Preto je dôležité tieto ťažkosti už v začiatkoch identifikovať a pomôcť dieťaťu s ich prekonávaním. Pri menej závažných problémoch môžu dieťaťu pomôcť jednak rodičia v domácom prostredí, ale aj podnetné materiály v rámci edukácie. Napríklad na prvom stupni, na začiatku školskej dochádzky, v tzv. čítankovom období, dochádza k utvrdzovaniu čitateľských kompetencií. Dieťaťu pomáha, ak sú pracovné zošity graficky a obsahovo príťažlivé, ak ide o atraktívny materiál, v ktorom sú úlohy vekovo primerané, aj s vtipným ponaučením či medzipredmetovým prepájaním (napr. poznatky z matematiky s prvoukou). Úlohy, ktoré dieťa rieši, by mali byť rozmanité, mali by upútať jeho pozornosť. Je dobré, ak deti môžu prečítaný text aj vizualizovať v podobe vlastných obrázkov, a tak vytvárať priestor na rozvoj

obrazotvornosti a kreativity. Zároveň je pre deti na prvom stupni dôležité, aby sa náročnosť a zložitosť textov zvyšovala postupne. Je podstatné vedieť, že ťažkosti s čítaním ešte neznamenajú, že dieťa nie je bystré. Každé dieťa je jedinečné, len niektoré potrebuje viac podpory a povzbudenie aj pri drobných pokrokoch, rovnako ako aj viac času a trpezlivosti, napríklad aj prostredníctvom využitia odbornej pomoci. V prípade závažnejších problémov by bolo vhodné vyhľadať odbornú psychologickú pomoc.

Na druhom stupni je čítanie hodnotené ako sekundárna spôsobilosť. Čítanie sa považuje za prostriedok

získavania vedomostí.

Problémy s čítaním na prvom stupni sa odzrkadlia v školskej úspešnosti vo vyšších ročníkoch. Nedostatočne osvojená čitateľská gramotnosť môže celý vyučovací proces výrazne spomaľovať. Navyše, v tomto období prudko narastá objem čítaného textu a rastú nároky na prácu s textom. Vo vyšších ročníkoch by sa teda mali cielave-

---

Problémy s čítaním na prvom stupni sa odzrkadlia v školskej úspešnosti vo vyšších ročníkoch. Nedostatočne osvojená čitateľská gramotnosť môže celý vyučovací proces výrazne spomaľovať.

---

dome a zámerne rozvíjať stratégie čítania ako ďalšia kľúčová spôsobilosť, kritické myslenie, formulácia a prezentácia vlastného názoru, tréningovanie argumentácie. Čitateľskú gramotnosť je možné rozvíjať v rámci jednotlivých ročníkov a zložiek predmetu. Treba však klásť dôraz nielen na umelecký, ale aj vecný text, zamerať sa na čítanie s porozumením nesúvislých textov (mapy, grafy a pod.) a využívať rôzne techniky a druhy čítania s porozumením (napr. informatívne čítanie, zážitkové čítanie). Spôsob a forma je často na učiteľovi, jeho skúsenostiach a motivácii.

V dospelosti úroveň čitateľskej gramotnosti súvisí s pracovným zameraním a tréningom čítania. V bežnej populácii je dôležité nájsť si cestu k čítaniu literatúry. Viac-menej nezáleží na literárnom žánri, dôležité je, čo dospelého človeka zaujíma, resp. čo potrebuje. Ako dobrý tréning, napríklad v seniorском veku, sa ukazuje nielen čítanie rôznych druhov textov, ale aj lúštenie krížoviek a aktívne sledovanie kvízov, čo celkovo pomáha k udržiavaniu mentálnej kondície.

ZÁVER

V súčasnosti by už nikto nemal spochybňovať význam čítania s porozumením, s ktorým sa stretávame v každodennom živote pri riešení bežných situácií. Spôsobilosť primerane rozumieť textu a adekvátne ho interpretovať totiž možno považovať za nevyhnutnosť, najmä pri komunikácii a získavaní informácií akéhokoľvek druhu. Nadobudnutie tejto spôsobilosti už v detskom veku, jej trénovanie a udržiavanie, je významné počas celého života. V školskom prostredí je čítanie, resp. práca s textom, najpoužívanejším interakčným kanálom. Správne osvojená čitateľská spôsobilosť je základným predpokladom na zvládnutie nielen väčšiny vyučovacích predmetov, ale aj na ďalšie štúdium, úspešné pracovné zaradenie, bežný život a jeho zvládanie. Dôkazy o význame tejto kompetencie sú priamo okolo nás. Napríklad mnoho dospelých ľudí má problém s porozumením textu zmlúv, ktoré podpisujú. Môžu sa preto dostať do vážnych problémov, trebárs zadlženie či existenčné problémy. Iným príkladom je rastúci problém s nízkou úrovňou

kritického myslenia a overovaním pravdivosti informácií. Aktuálna koronakríza a šírenie neoverených či zavádzajúcich správ je toho jasným dôkazom. Vzťah medzi schopnosťou čítať s porozumením a kritickým myslením bol empiricky preukázaný (Čapek, 2015). Kriticky uvažujúci človek je zároveň aj schopný čítať s porozumením, selektovať dôležité myšlienky, overovať zdroje a pracovať s argumentmi, čo je v prípade konfrontácie s dezinformáciami kľúčová kompetencia. Zároveň pociťujeme narastajúci tlak obrovského množstva informácií, ich neobmedzený a kontinuálny prísun, s ktorým sme konfrontovaní. To kladie vysoké nároky na rôzne čitateľské kompetencie, napríklad na schopnosť orientovať sa v množstve informácií, vyhľadávať a vyberať podstatné informácie, kriticky ich hodnotiť, zvažovať obsah a overovať zdroje týchto informácií. Posilňovanie čitateľských kompetencií, vrátane čítania s porozumením, sa tak stáva jedným z účinných spôsobov, ako sa vysporiadať s podobnými aktuálnymi problémami, ktoré môžu výrazne ovplyvniť omnoho viac, než si myslíme.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- ALTMANOVÁ, Jana. 2011. *Čtenářská gramotnost ve výuce*. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 67 s. ISBN 978-80-87000-99-1.
- ČAPEK, Robert. 2015. *Moderní didaktika*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing. 604 s. ISBN 978-80-247-3450-7.
- GUTHRIE, John – HOA, Laurel – WIGFIELD, Allan – TONKS, Stephen – HUMENIC, Nicole – LITTLES, Erin. 2007. *Reading motivation and reading comprehension growth in the later elementary years*. In *Contemporary Educational Psychology*. Roč. 32, č. 3, s. 282 – 313.
- IZDENCZYOVÁ, Nikoleta. 2019. Exekutívne funkcie dieťaťa v mladšom školskom veku: prehľad súčasných poznatkov o vývine exekutívnych funkcií a ich vzťahu k školskému výkonu. In *Premeny školy a učiteľské vzdelávanie v historickej kontexte a nové perspektívy*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Prešov : Pedagogická fakulta, s. 156 – 162. ISBN 978-80-555-2267-8.
- MATĚJČEJ, Zdeněk – VÁGNEROVÁ, Marie. 2006. *Sociální aspekty dyslexie*. Praha : Karolinum, s. 272. ISBN 8024611732.
- SLAVKOVSKÁ, Miriam. 2014. Exekutívne funkcie – iný spôsob pohľadu na naše deti. In *Rodina a škola*. Roč. 62, č. 3, s. 18 – 19. ISSN 0231-6463.
- VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. Praha : Karolinum. 536 s. ISBN 80-246-0956-8.
- ZÁPOTOČNÁ, Oľga. 2004. *Kultúrna gramotnosť v sociálnopsychologických súvislostiach*. 1. vyd. Bratislava : ALBUM, 2004. 121 s. ISBN 80-968667- 3-7.
- ZELINKOVÁ, Olga. 2009. *Poruchy učení*. Vyd. 11. Praha : Portál. 263 s. ISBN 978-80-7367-514-1.